

mena)² és l'expressió castissa i general encara: «lo *buc* o colmena: alveus», OPou, *ThPu.*, p. 88; «uns grans *buchs* o colmenes --- el penyó d'Ifach --- pareix un *buch* anclat en l'arena», MGadea (*T. del Xè* I, 110); a Sallent de Xàtiva, Bellús, Quatretonda, Pinet, Orba, Xàbia, i almenys fins a la vall de Godalest (Benimantell); en aquesta zona els havien fets de suro, també de sisca, i ara els fan més aviat (a Bellús, per ex.) de cordelladetes d'espart, però amb un caraputxo d'abellatge (variants: *albelatge*, *ambelatge*, *asbelatge*, *almellatge*, nom de planta que suposa, precisament per això, *AFILIAGO, -AGINIS), 1962-63.

L'àrea de *buc* com a nom del rusc d'abelles no és pas estrictament catalana: ja n'hi ha algun testimoni llenguadocià de cap al S. XIII (Rayn. II, 297a), i avui s'estén per tota la zona SO. del Lluenguadoc, per l'Aude i Arieja fins al Tarn i almenys fins a Tolosa.³

L'aplicació al buit cilíndric d'un *buc* d'abelles no era sinó una de les moltes possibles. La més antiga, referent, com en germànic, al cos humà mateix, també a transmetre's. Exagera *AlcM* en suposar que en català *buc* hagi significat 'el ventre' (I, § 1), acc. que s'ha esborrat totalment. No s'ha pogut dir mai, p. ex. «es palpava el *buc* o el *buc* em ja mal»; si a les Illes diuen *omplir es buc* o *tenir bon buc* ('estar gras') és en el sentit de la cavitat interna del ventre, que és allò que hom omple o que s'omple (engreixant), i el *DAg.* en cita un doc. mallorquí del S. XVIII. La tenim ja ben clara en el tractatet anatómic del *ThPu.* d'OPou (1575): «les venes --- unes estan dins lo *buc*, dihuen-se 'internae'; altres defora, que-s vehuen: dihuen-se 'externae'» (p. 270). D'ací surten tots els usos del mot, per comparació, per a tota mena d'objectes.

És un desplegament semàntic ben comparable al que presenta el cast. *CARCAVO*, i que vaig descabellar detalladament en el *DCEC* (només que en castellà les aigües s'escolaren en direcció contrària). D'aquestes aplicacions n'hi ha hagudes moltes, p. ex. «*buch del riu*: madre o valle por donde corre el río; álveo» (val. c. 1800, Sanelo, II, 7v^o); la més pròxima al *buc* del cos humà és la d'una peça d'armadura defensiva, que trobem en un doc. tortosí de 1341, segons sembla amb el valor d'armadura de forma aproximadament cilíndrica, que envoltaria tot entorn, amb les plaques metàl·liques d'una espècie de cuirassa tubular: «que null hom no gos portar --- cuyraces, *buch*, camisol, azbercej, --- escut de recha ---» (*BABL* x, 414).

Una de les aplicacions més freqüents i de conseqüències més vastes i duradores, és la que conduí el mot a designar la cavitat de les naus, ço que sovint ha arribat a fer-se idèntic amb tot el cos d'una embarcació. Això avui a penes podem dir que pertanyí a l'ús barceloní del català central, i no obstant és encara viu i moneda corrent en tota la nostra costa (cf. *BDC* xxii, 17; xiv, 12) i àdhuc degué usar-se en el segle passat en els afores de Barcelona.⁴ En tenim ja testimonis nombrosos en textos dels Ss. xiv-xv. El matís de 'cabuda interna de la nau amb el seu embolcall de fusta i ferralla', i posant de relleu, per tant, que es tracta eventualment d'una carcassa desmante-

llada, esbalandrada, es veu clar en un doc. rossellonès de 1457: «quatre galeres quaix eren verades ultra les sis galeres que fan en Arles --- són totes desarmades que no-y ha sinó los *buchs*» (*RLR* I, 327); i ja en un doc. barceloní de 1341 «tota nau --- qui venga d'Ultramar, pach lo *buch* de la nau, per cascuna cuberta que haurà, 15 lib.» (Campany, *Mem.* IV, 101).

Amb això passem a tot el «casc» de l'embarcació (desmantellat o ple), acc. avui encara trivial en tota la gent de mar de la costa de Llevant, etc. (L'Escala, St. Pol de Mar, 1925-27); l'informant toponímic de l'Estartit m'explicava el nom de l'accident coster de *Roca-Galera*: «un cingle molt ample de base corba, que és com el perfil del fons del *buc* d'un barco en sec» (1958). De la nostra llengua, el mot va passar com a manlleu al cast. *buque*, i de primer amb el sentit de 'cavitat o cabuda interna d'un vaixell', que és amb el que apareix encara en el S. XVII en B. Cobo (1639) i en Calderón de la Barca; el *DAut.* (1732) encara no n'admet d'altre; tanmateix aviat es traslladà en castellà, per metonímia, a la nau mateixa, esdevenint el nom per excel·lència de 'vaixell, nau' en aquesta llengua (ja s'hi documenta des de 1519). En castellà, doncs, aquest vell catalanisme es va convertir en una de les paraules capitals de l'idioma; però el seu origen foraster es denuncia encara pels tempteigs amb què apareix de primer el mot; car antigament també s'havia usat en cast. una forma *buco* 'casc de la nau' (B. Cano; Cervantes, 1611-13), port. *buco* 'cabuda de la nau' encara el 1676.

Cal afegir, d'altra banda, que, amb caràcter local, el catalanisme es troba també amb altres valors: murc. *buque* «hueco» (G.Soriano), «el interior *buque* o capacidad de dichas tinajas» en un jesuïta argentí expulsat a fi del S. XVIII; veg. *DCEC* I, 545a. Altrement és versemblant que alguna arrancada devia pendre aquesta acc. generalitzada en la nostra llengua mateix, si bé no sé que s'hi trobi mai en el Principat, però va usar-lo un clàssic valencià modern, Teodor Llorente, en els seus versos, i també en trobem proves a les Illes: *buc* 'vaixell' en un text eivissenc de 1739 (Macabich, *Feudalismo*, p. 51): «si ets sereno, canta fort / en esser a cada cantó, / i més tard, cerca un racó / per posar el teu *buc* a port», P. d'Alc. Penya, *Po. Pop.*, p. 39. Són encara bastantes més les aplicacions catalanes. En particular es pot tractar del cos d'un edifici (mall., *BDLC* XII, 1922); cf. encara *BDC* xx, 278, 295. Sovint pren en aquest sentit un abast més limitat; en particular els entrants, fornicules, etc., en un edifici religiós, destinat a contenir una estàtua, un altar: a l'Alt Berguedà, l'any 1560, abonen a un mestre d'obres «dotze sous per paga del *bug* ha fet al altar major --- al pintor, per pintar lo *buch* de Sant Esteve, 11 li., 10 ss.» (Serra Vilaró, *Pinós i Mat.* III, 45); potser doncs es tracta dels compartiments dels altars que, més tard, se n'ha dit *pastera* o *ninxo*. Tanmateix en el següent és un enfondiment en la façana: «el frontispici, d'un neoclàssic d'estar-per-casa, ostentava, dins un *buc*, les figures, tallades en pedra, de St. Joan Baptista —pattó de la parròquia— i l'anyell» (Bladé,